

Received / Geliş
12.11.2017

Article History
Accepted / Kabul
08.12.2017

Available Online / Yayınlanma
15.12.2017

THE ROLE OF SOCIETY IN THE FORMATION OF MORALITY: DARWIN AND NIETZSCHE

AHLAKIN OLUŞUMUNDA TOPLUMSALLIĞIN ROLÜ: DARWIN VE NIETZSCHE¹

Mehmet Ş. ÇAĞMAR²

Abstract

The formation of morality emerges as a situation that can be dealt with in many ways. This is due to the fact that morality is related to sociality as a large structure that embraces all our vital dynamics. Our moral judgments within our social life do not consist of judgments we produce our own initiative. There is a foundation in the formation of sociality in its formation. The point we have as individuals in these bases is that we have to practice our moral judgments both in our own lives and as a means of carrying them to the next person in order to continue with this. In such a situation, however, socialization has taken its place as a force of determination on morality and has taken it towards something that is determined by sociality rather than by morality itself. So this creates a problem that we have to face the problem of being manipulated about the origin of morality as something determined by sociality. While we discuss how sociality plays a role in the formation of morality in this article, we will first try to determine how ethics is positioned in the individual's tendency to socialize in Darwin. We will then try to discuss this debate, which Darwin opened up, with criticism that Nietzsche made in terms of the root of morality.

Key words: Morality, Sociability, Instinct, Root of Morality, Powerfulness.

Özet

Ahlakın oluşumu, birçok yönden ele alınabilir bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, ahlakın bizim bütün yaşamsal dinamiklerimizi içerisinde barındıran büyük bir yapı olarak toplumsallık yönümüzle ilişkili olmasından kaynaklanmaktadır. Toplumsal yaşamımız içerisinde ahlaki yargılarımız bizim kendi başımıza ürettiğimiz yargılardan oluşmaz. Onun oluşmasında toplumsallığın oluşturmuş olduğu bir temel vardır. Bu temeller içerisinde birey olarak bulunduğumuz nokta, ahlaki yargılarımızı hem kendi yaşamamıza uygulamamız hem de bunun kuşaktan kuşağa devam etmesi için kendimizden sonraki kişilere taşımamızın bir aracı olmamızdır. Ancak böyle bir durum içerisinde toplumsallaşma ahlak üzerinde belirlenime sahip bir güç olarak yerini koruyup ahlaki belirleyen şeyin ahlakın kendisi olmaktan ziyade toplumsallık tarafından belirlenen bir şeye doğru götürmüştür. Böylece bu durum, ahlakın toplumsallık tarafından belirlenen bir şey olarak kökeniyle ilgili bir manipüle olma problemiyle karşı karşıya kalmamız gibi bir problemi doğurmuştur. Biz de bu makalede, ahlakın oluşmasında toplumsallığın nasıl bir rol oynadığını ele alırken öncelikle Darwin'de bireyin toplumsallaşma eğiliminde ahlakın nasıl konumlandırıldığını belirlemeye çalışacağız. Daha sonra ise Darwin'in açtığı bu tartışmayı Nietzsche'nin ahlakın kökeni açısından yapmış olduğu eleştiriler üzerinden ele alıp tartışmaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Ahlak, Toplumsallık, İçgüdü, Ahlakın Kökeni, Güç istenci.

¹ Bu çalışma, 3-5 Kasım 2017 tarihleri arasında Bandırma Onyedü Eylül Üniversitesi ev sahipliğinde RessCongress tarafından düzenlenen I. Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda sunulan sözlü bildirinin genişletilmiş halidir.

² Ankara Üniversitesi Sistemik Felsefe ve Mantık Anabilim Dalında Doktora Öğrencisi, mcagmar@yahoo.com

GİRİŞ

Yaşamımız içerisinde ahlak büyük bir önem taşımaktadır. Öyle bir önem taşır ki hem durumlar karşısında gerçekleştirdiğimiz edimlerimizde hem de insanlarla olan ilişkilerimizde ahlaki durumu göz önünde bulundururuz. Çünkü ahlak bir yönüyle yol göstericidir. Bize gerçekleşecek durum hakkında nasıl bir yol izleyeceğimizi veya izlememiz gerektiğini bildirir.

Ahlak kendisini bize toplumsallık içerisinde verili hazır bir form olarak sunar. Ahlakın kökensel olarak nasıl oluştuğunu bilmeyiz ama toplum içerisinde onun uygulayıcısı oluruz. Çünkü bir toplum içerisinde doğar, yaşar ve ölürüz. Her toplum da kendi içerisinde belli ahlaki değerlere sahiptir. Dolayısıyla doğduğumuz andan itibaren içerisinde bulunduğumuz toplumun bize vermeye çalıştığı ahlaki formlara maruz kalırız ve bunların yürütücüsü oluruz. Toplumsallık gereği kendimizden önceki kuşağın bize sunduğu ahlaki değerleri alıp kendimizden sonraki kuşağa aktarırız.

Ancak toplumsallık dolayımı çerçevesinde beliren bir şey olarak karşımıza çıkan ahlak, toplumun onu şekillendirmede nasıl bir güce sahip olduğu ve bu şekillendirme sırasında ahlakın kökenselliğine dair bir sapma gerçekleştirip gerçekleştirmediği sorunu ortaya çıkmaktadır. Biz de makalemizde bu problemi, bir yönüyle Darwin'in toplumsallaşma aşamasında ahlakın nasıl ortaya çıktığı düşüncesini ele alacağız bir diğer yönüyle ise Nietzsche'nin ahlakın toplumsallaşma ile birlikte ortaya çıkan durumuna getirmiş olduğu eleştirileri ifade edip ortaya çıkan sonuçla ilgili değerlendirmede bulunacağız.

Toplumsallaşmanın Bir Sonucu Olarak Ahlak: Darwin

Darwin, toplumsallaşma ile ilgili düşüncelerini açıklarken insan ve alt hayvanlar olarak ifade ettiği temel bir ayrımla başlamaktadır. Onu bu ayrıma götüren şey, insan ve hayvan arasında belli yönlerden onların birbirine göre daha fazla bir gelişme düzeyine varmalarını sağlayan noktalardır.

Darwin'e göre bir insanın zihinsel yetileri hayvana göre daha fazla gelişmiştir. Ancak insan ve hayvanın gelişme düzeyleri ne kadar birbirine yakın bir noktada birleşirse onlar arasındaki ayrımın da o kadar ortadan kalkabileceğini söyleyebileceğiz. Darwin'e göre toplumsal içgüdülere sahip bir hayvan insan zihinsel yetilerine yakın bir gelişme düzeyine ulaşması durumunda aynı zamanda insan gibi ahlak duygusu edinecek bir yetkinliğe ulaşacaktır. Darwin bunu şöyle ifade etmektedir:

Hangi hayvan olursa olsun, ana baba ve evlat sevgisini de kapsayan çok belirgin toplumsal içgüdüleri olan her hayvan, zihinsel yetileri insanunki kadar ya da hemen hemen onunki kadar bir gelişme düzeyine vardığında, kaçınılmaz olarak bir ahlak duygusu ya da vicdan edinecektir(Darwin, 2008: 140-141).

Bunun çeşitli sebepleri olduğunu düşünen Darwin'e göre gerek insanda ve gerek hayvanlarda benzerine karşı bir yardım etme çabası vardır. Bu durum içgüdüsel olabildiği gibi kendi benzerine yardım etme konusunda genel bir istenç de olabilir. Ona göre kendi benzerine yardım etmeyi sağlayan bu duygu ve hizmetler herkese karşı değildir. Yalnızca kendisinin içerisinde bulunduğu topluluğun üyelerine karşıdır. Darwin bunu kendi benzeriyle birlikte olmaktan zevk alma ve sempati duyma olarak açıklamaya çalışmaktadır. Ancak Pyort Kropotkin insan türünün kendi toplumuyla bir dayanışma içerisinde olmasının sempatiyle açıklanmasına karşı çıkar. Ona göre ortada var olan durum, insani dayanışma biçimidir. Kişinin toplum içerisindeki mutluluğu toplumun diğer üyelerinin mutluluğuna bağlıdır. Yani herkesin eşit olarak kabul edildiği karşılıklı bir mutluluk söz konusudur. Böylece Kropotkin'e göre kişinin benzerine yardım etme duygusu bir adalet ve hakkaniyet duygusuyla açıklanabilir.

Bunu *Evrimin Bir Faktörü Karşılıklı Yardımlaşma* adlı kitabında şu sözlerle ifade etmektedir:

İnsan türünün toplumu, temellerini ne sevgiden ne de sempatiden alır: Bireyin, kendi dışındaki herkesin haklarını kendininkine eşit kabul etmesini sağlayan şey, -içgüdü düzeyinde bile olsa- insani dayanışma bilincidir, karşılıklı yardımlaşma pratiğinin her bir kişiye verdiği gücün bilinçsiz de olsa farkına varılmasıdır, her bir kişinin mutluluğunun herkesin mutluluğuna sıkı sıkıya bağlı olduğu duygusudur ve belli belirsiz bir adalet ve hakkaniyet duygusudur(Kropotkin, 2001: 10).

Sebeplerinden bir diğeri olarak Darwin alışkanlığı gösterir. Ona göre toplumsallaşma içgüdüleri, diğer çeşitli içgüdülerle birlikte kendisini güçlü bir hale getirir. Çünkü toplumsal içgüdüler, topluluğun istek ve arzularına boyun eğer. Dolayısıyla diğer içgüdüler, alışkanlıklar sürecinde toplumsal içgüdülere uygun bir hale dönüşür(Darwin, 2009: 351-352). Bunun sonucunda toplumsal içgüdüler, diğer içgüdüler üzerinde bir şekillendirme gücüne kavuşur.

Darwin bu iki önemli noktayla her ne kadar insan ve hayvanları ortak bir noktada birleştirmeye çalışsa da onun iddiası, insan ve hayvanların nihai olarak aynı ahlak anlayışına kavuşacak olması değildir. Ona göre toplumsallaşan hayvanların zihinsel yetileri insanlar kadar gelişse bile bu hayvanların da insanlarla aynı davranış çizgisi göstereceğinin kesinliğini göstermez(Darwin, 2008: 42). Çünkü buradan sonra Darwin'e göre artık bireysel farklılıklar devreye girecektir. Bir birey bir diğere göre güçlü veya zayıf olabilir ya da daha uzun süreli içgüdülere sahip olabilir. Tüm bunlar, bireyin nasıl bir iç duyguya göre hareket edeceği konusunda bir çizgi çizmesi için yol gösterici olacaktır.

Darwin'e göre hayvanlar toplumsal yaşama eğilimlidirler. Ancak biz onların sergiledikleri bazı davranışları genelde toplumsallık temelinde yaptıklarını düşünmeyiz. Oysa ona göre insanların toplumsallık çerçevesinden yapmış oldukları bazı benzer davranışların hayvanlar tarafından da yapılması durumunda hayvanların bu tür davranışları toplumsallık temelinde yapmadıklarını düşünmemizin için elimizde yeterince gerekçe yoktur. Darwin, çeşitli örnekler üzerinden bu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

Bir odada sahibi ya da aileden herhangi başka biri ile saatler boyu, hiç kimse kendisine aldırmadığı halde sessiz sedasız yatıp dururken kısa bir süre yalnız bırakıldığında havlamaya ya da tasalı seslerle hırlamaya başlayan bir köpeğin duyguları üzerine fikir yürütmek garip bulunabilir(Darwin, 2008: 43).

Hayvanların kendi türlerinin öteki temsilcilerinin acıları karşısında ne çeşit olursa olsun herhangi bir şey duyup duymadıklarına karar vermek çoğu kez güçtür. Ölmekte ya da ölmüş bir arkadaşlarının çevresini sarıp da gözlerini dikerek kıpırtısız bakan ineklerin ne duyduklarını kim söyleyebilir?(Darwin, 2008: 46).

Gene de birçok hayvan sıkıntıda ya da tehlike altında bulduklarında birbirlerine sempati gösterirler. Bu kuşlarda bile böyledir. Yüzbaşı Utah'da tuzlu bir göl üzerinde tamamıyla kör bir pelikan buldu. Kuş çok iriydi ve uzun zamandan beri arkadaşları tarafından iyice beslenmiş olmalıydı(Darwin, 2008: 47).

Darwin'e göre toplumsallaşma temelinde bireysel yararlar vardır. Bu bireysel yararların toplamı, toplumu oluşturdu. Ancak ona göre toplumsallaşma aşamasındaki geçişte bir tür korku olarak kendisini beliren sakinlik veya dinginlik hali mevcuttu. Korku hali, Darwin için ana babasıyla bir arada kalan gençlerde toplum haline yaşamaktan haz alma ile aşılmıştır. Bunun sonucunda toplumsal yaşamdan haz alan

birey, ortaklıktan yararlar sağlayarak çeşitli tehlikelerden kurtulabileceğini görmüştür(Darwin, 2008: 150-151).

Darwin'ın bireyleri belli bir yarar çerçevesinde toplumsal bir noktada birleştirmesi ondan önce birçok düşünür tarafından da dile getirilmiştir. Örneğin toplum sözleşmesi kuramcıları tarafından bu konu çok fazla irdelenmiştir. Onlara göre toplumsallaşmadan önce birey, bir serbestlik durumunu ifade eden “doğa durumu” içerisinde yaşıyordu. Bu durum onların ortak yarar amacıyla bir toplumsal sözleşme kuramının inşa etmesine götürmüştür. Böylece bireyler kendi aralarında oluşturmuş oldukları birliktelik ile ortak fayda çerçevesinde bir bütünlük oluşturmuştur(bkn. Zelyüt, 2010). Ancak Darwin ve toplum sözleşmecisi düşünürler bireyleri bir toplumsallık adı altında her ne kadar bir araya getirirse de Darwin için bu durum evrimsel bir sürecin parçası iken toplum sözleşmesi düşünürler için ise bu durum bir politik sürecin parçası olarak kendisini inşa eder.

Toplumsallaşmanın ortak fayda ile oluştuğunu söyleyen Darwin bu durumun en büyük sonucu olarak bireyin artık kendisinden başkasını düşünmesini belirtir. Ona göre toplumsallaşma kendini toplum içerisinde var etmedir. Ancak bu var etmeyi başkası üzerinden geliştirmektir. Bu yüzden toplumda saf bir kendisini düşünen değil aynı zamanda toplum içerisinde kendisini gerekirse bir başka birey için feda etmeyi göze alan bir düşünme hâkim olmaktadır. Wilma George'un *Darwin* adlı kitabındaki şu sözlerle konuyu biraz daha açarsak:

Toplumsal yapı ne olursa olsun, insanın çok uzun zamandan beri toplumsal bir varlık olduğu kesindir. İnsan toplumundaki iş bölümü, evrim için üstünlükler sağlamıştır. Toplumsal bir hayvan olarak insan, kendine özgü özelliklerini oluşturmuştur. Kendinden başkasını düşünme de, Darwin'in de farkına vardığı gibi, gruba üstünlük sağlamıştır. Köken'de Darwin, sosyobiologların akrabalık seçilimi dedikleri olaydan örnek veriyordu. Eğer bir boğa kesilir ve kesildikten sonra da etinin çok kaliteli olduğu söylenirse, boğa yetiştiricisi ne yapacaktır? Artık malını bu boğanın yavrularından seçecektir çünkü onlar da aynı nitelikleri taşımaktadır. Kendi yaşamını yitirme babasına yavrularını uyaran kuş, genlerinin devamını garanti etmektedir(Wilma, 1986: 163-164).

Darwin'e göre daha önce sahip olunan özel içgüdüler toplumsallaşma ile birlikte yavaş yavaş yok olmaya doğru gitmektedir. Bu içgüdüler, toplumsallaşma içgüdüleri ile bir çatışma halinde olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak güçlü içgüdülerin zayıf içgüdüleri bastıracağı gibi çatışmada toplumsal içgüdülerin hâkimiyeti sayesinde kendi benzerlerine karşı sevgi ve sempatiyi eski çağlardan günümüze kadar kalımsal bir şekilde sürdürmeyi başarmıştır. Böylece birey, kendisi ve toplum arasındaki sınırı büyük oranda kaldırarak toplumdaki diğer bireylerle birlikte savaşmayı ve gerektiğinde toplumun ortak niteliklere sahip olduğundan dolayı kendi iyiliğini ve istemlerini bir tarafa bırakarak öncelikle toplumun kendisini düşünmesi ön plana çıkarmış olacaktır. Darwin'in ifadesiyle söylediğimizde:

İnsan bir toplumsal hayvan olduğuna göre, onun arkadaşlarına sadık ve kabile reislerine karşı uysal olma yolunda bir eğilimi, kalıtım yoluyla edinmiş olması hemen hemen kesindir, çünkü bunlar toplumsal hayvanların çoğunun ortak nitelikleridir. Dolayısıyla insanın belirli bir ölçüde kendine egemen olma yeteneğine sahip olması gerekir. Kalıtım yoluyla kendisine geçmiş olan eğilim yüzünden başkalarıyla omuz omuza vererek kendi insanlarını savunmaya istekli olacaktır ve kendi öz iyiliği ve kendi güçlü istemleriyle fazla çelişmediği sürece onların yardımına koşmaya hazır bulunacaktır(Darwin, 2008: 155-156).

Darwin için ahlak bu noktada başlamaktadır. Ona göre birey kendisi için ahlaklı olmaz. Onu ahlaklı olmaya sürükleyen şey içinde bulunmuş olduğu toplum

dolayısıyla kendi benzerleriyle karşılaşmasıyla oluşur. Birey bir istekte veya yargıda bulunduğu kendi bencil arzularına göre hareket eder. Ancak kendi benzerine duymuş olduğu sevgi onu kendisine egemen olmaya götürmüştür. Bunun sonucunda birey bir yargılamada bulunurken bencil isteklerini bir tarafa bırakarak benzerlerinin adil bir şekilde değerlendirme çabasıyla kendi ahlaki çizgisinin temellerini atmış olacaktır. Darwin bunu şöyle ifade etmektedir:

Onun davranışı çok büyük ölçüde kendi benzerlerinin ifade ettikleri istek ve yargularla ve ne yazık ki çoğunlukla kendi güçlü bencil istekleriyle belirlenir. Ama sevgi, duygudaşlık ve kendine egemen olma alışkanlıkla pekiştirildiği ve yargılama yeteneği, insanı benzerlerinin yargularını adil bir biçimde değerlendirmeye iterek açıklık kazandığı ölçüde, o, her türlü geçici zevk ve acıdan bağımsız olarak, belirli davranış çizgilerini benimsemeye ittiğini duyumsayacaktır. O zaman, ben kendi öz davranışımın yüce yargıcıyım diye bildirecektir- bir barbar ya da kültürden yoksun kalmış bir adam böyle düşünmez ve Kant'ın sözleriyle söyleyecek olursak, ben, bizzat kendi şahsımda insanlığın onurunu kirletmem, diyecektir(Darwin, 2008: 156-157).

Bir faaliyet sırasında insanın vereceği ilk yanıtı onun en güçlü olan iç tepkisidir. Ancak böylesi bir iç tepki eğer onun özel arzularına hizmet edip kendi duygudaşlık içerisinde bulunduğu bireylere zarar verirse bu durumda kendi benzerlerinin bir değerlendirmesiyle karşılaşılıp saygınlığının yitirilmesi sebep olur. Bunun sonucunda Darwin'e göre birey yaptığı şeyden vicdan azabı, pişmanlık ve utanç duymasına sebep olması dolayısıyla bir davranışın ahlaki temelleri yalnızca kendisinin değil aynı zamanda duygudaşlık içerisinde bulunduğu diğer bireylerin yargılamasına bağlı bir durum içerisinde kalacaktır.

Darwin'e göre bireyin ahlak duygusunun gelişmesi sayesinde bir bireyin kendisi dışındaki bir bireye yardım etmesi ortamı doğmuştur. Bu da yapılan bir yardımın karşılıklı olmasını sağladığı gibi aynı zamanda bireyin bir başkasına karşı kötü niyetli olmasının önünün alınmasını veya bir diğer ifadeyle olumsuz sonuçlarını cezalandırılmasını da sağlamıştır. Ancak bireyin aynı duygu içerisinde bulunduğu bireylere karşı yapmaması gereken bir edimin sonuçlarını illa bir deneyim yoluyla elde etmesine gerek yoktur. Bunun yaratacağı sonucu birey, belli bir dil aracılığıyla yapılan aktarımla da öğrenebilir. Steven Pinker bunu şu sözlerle ifade etmektedir:

Duygudaşlık ve güven insanların yardım etmek için ilk adımı atmasına sebep olur. Minnet ve sadakat kendilerine yapılan iyiliğe karşılık vermelerine yol açar. Suçluluk duygusu ve utanç, onları başkalarına zarar vermekten ya da iyiliği karşılıksız bırakmaktan alıkoyar. Öfke ve horgörü hilecilerden kaçınmalarını ve onları cezalandırmalarını sağlar. İnsanlar arasında, bir bireyin iyiliğe karşılık verme ya da hile yapma eğilimine ilk elden şahit olunması da gerekmez, bu eğilimler dil aracılığıyla aktarılabilir(Pinker, 2009: 303).

Böylece Darwin'e göre toplumsal içgüdülerimiz sayesinde benzerlerimizin onayını elde etme çabamızla şekillenen sağduyu, kişisel çıkarlarımız ve çeşitli duygularımız alışkanlık ve eğitim sonucunda, ahlaki duygumuzun son derece karmaşık bir duygu haline gelmesini sağlamıştır (Darwin, 2008: 188). Ancak Darwin'in ahlaki duygularımızın toplumsallığımız üzerinden şekillenme düşüncesi, Nietzsche'ye geldiğimizde ahlakın kökenselliği açısından büyük bir eleştiri konusu haline gelmiştir. Çünkü Nietzsche, ahlak toplumsallık ilişkisinde ahlakın kökeninin toplumsallık tarafından manipüle edildiğini düşünerek yeni bir tartışma başlatır.

Ahlakın kökeninden bir kopuş olarak toplumsallık: Nietzsche

Nietzsche'ye göre felsefe tarihinde filozoflar daima ahlak için bir dayanak arama çabası içerisinde bulunmuşlardır. Bu dayanak onlar için kendilerini aşan bir şey olarak,

görkemli ve yüksek bir şeyi ifade eden törensel olanı temsil etmektedir. Ancak Nietzsche'ye göre böylesi bir şey, ahlaki çürümeye götürdüğü gibi ahlaki biçimden de uzaktır. Çünkü ahlakın böyle ele alınması onun kökenselliğine bir gönderimde bulunmak yerine törensellekle ele alınan bir geçici ve tesadüfi bir oluşumu işaret etmektedir. Nietzsche, bunu şöyle dile getirmektedir:

Katı ve gülünç ciddiyetle bütün filozoflar, ahlakla bir bilim olarak meşgul oldukları zaman, çok daha yüksek, gösterişli törensel bir şeyin beklentisi içine girmişlerdir: Ahlaka bir temel kazandırmak istemişlerdir. Ve şimdiye kadar her filozof, kendisinin söz konusu bu temeli oluşturduğu inancını taşımıştır, böyle olmakla birlikte ahlakın kendisi “muayyen” bir şey olarak düşünülmüştür hep. Kendi korkunç kibirleri ise önemsiz bir problem olarak kabul edip- toza ve çürümeye terk ettikleri-, üstelik en ince ellerin ve duyumların bile yeterli inceliğe sahip olmadıkları ahlak biçimlerinin ahlaki gerekçelere yönelik bilgilerinin eksik biçimde, keyfi, geçici özetlerden ve tesadüfi kısaltmalar biçiminde oluşu da tam da bu nedenden kaynaklanmaktadır(Nietzsche, 2016: 75).

Nietzsche, ahlakın böyle bir noktaya gelmesini sözleşme kavramıyla açıklamaya çalışmaktadır. Ona göre sözleşmede “onu yaratan, ona izin veren eski insanlara karşı, daha önce söylenenlerden bekleneceği gibi, bir çeşit kuşku ve soğukluk duyarız. İşte tam burada söz verilir; Tam burada, söz verene bir bellek oluşturmak söz konusudur”(Nietzsche, 2015: 80). Sözleşmeyle yapılan, kendi payına düşen şeyi yerine getirmenin bir garantisini vermedir. Yani kendisi ve ondan alacaklı arasında yapması\ödemesi gereken borcu için bir ödev veya yükümlülük ilişkisi içerisine girmesidir.

Böylece borçlu olan kişinin yerine getirmesi gereken şeyler dolayısıyla ona bir sorumluluk yüklemek anlamına gelir. Nietzsche'ye göre sorumluluğun yerine getirilmemesi durumunda ise cezalandırma güdüsünün devreye girmesi demektir. Bu da istemin düzenlenmesi anlamına gelmesinden dolayı ahlakın “var olma istenci”nde belli sorumluluk ve amaçsallıklara göre şekillenmesine sebep olur(Nietzsche, 2014: 53).

Sözleşmede kişi bir karşılaştırmaya girer. Bu karşılaştırmayı, kendisini kendisi gibi diğer bireylerle kıyaslama yoluyla yapar. Kişinin başkası üzerinden yapmış olduğu bu kıyaslama, kendisine bir değer biçmeyi mümkün kılar. Ancak belli bir yerden sonra kişi içinde bulunduğu toplumda güçleri birbiriyle kıyaslama, birbirine dayanarak ölçme ve hesaplama alışkanlığı devreye girecek bir mantığına sahip olmasına sebep olur. Nietzsche, bu durumun gelişiminin yaratmış olduğu sonucu ilkel insanlar üzerinden şu ifadelerle anlatmaya çalışmaktadır:

Şu ilkel insan düşüncesinin harekete geçirilmesi zor ama kaçınılmaz biçimde tek yönlü ilerleyen kaba tutarlılık özelliğiyle, büyük genellemeye ulaşır: “Her şeyin bir fiyatı vardır; her şeyin fiyatı ödenmelidir” — adaletin en eski ve en çocuksu ahlaki silahına, yeryüzündeki tüm “iyi yürekliliğin”, tüm “haklılığın”, tüm “iyi niyetin”, tüm “nesnellığın” başlangıcına Adalet bu ilk basamağında birbirleriyle karşılıklı iyi ilişkide bulunan yaklaşık olarak eşit güçler arasında takas aracılığıyla bir “anlaşmaya” ulaşmak için — ve gücü daha az olanların kendi aralarında takas yapabilmelerini zorlamak için — iyi niyetlidir(Nietzsche, 2015: 86-87).

Nietzsche'ye göre sözleşmeyle birlikte artık birey ile toplum arasında bir daimî borçlu ve alacaklı ilişkisi vardır. Kişi bir toplumda yaşar. O toplulukta yaşamının kazançlı olan yönlerinin hepsinden faydalanır. Bu, bireyi huzurlu ve güvenli bir şekilde yaşamasını güvence altında tutar. Ancak Nietzsche'ye göre birey ne zaman toplum ile arasındaki sorumluluğun dışına çıkarsa yani toplumun zararına bulunacak bir

davranışta bulunursa o zaman topluma zarar vermiş olur ve ortak yaşamın yarar ve rahatlığına karşı bir saldırıda bulunarak “kuralı bozmuş” olur (Nietzsche, 2015: 87).

Birey, bu şekilde kendisi ve toplum arasında bulunan sınırın kalktığına farkına varmış olur. Çünkü birey “yanlış bir davranış” yapması durumunda toplum, ona neyi yapması gerektiği veya yapmaması gerektiğini göstermiştir (Nietzsche, 2005: 108-109). Bir diğer ifadeyle toplum, ona neyin adil olduğuna\adil olmadığına dair yasaklar\izinler vermiştir. Bunun sonucunda artık bütün emir ve buyruklar yasanın kurumsallaşmış hali olarak ortaya çıkmıştır. Nietzsche bunu şu sözlerle ifade etmektedir:

Kötü niyetliliğin, kinin egemenliğe karşı, en üstün gücün uygulayıp başardığı en can alıcı eylem de — bunu hep, herhangi bir biçimde yeterince güçlü olduğunda yapar — genellikle onun açısından neye adil olduğu için izin verilip neyin adil olmadığı için yasaklandığını herkese buyruk verir biçimde duyuran yasanın kurumsallaştırılmasıdır(Nietzsche, 2015: 91).

Bu şekilde Nietzsche, bireyin ahlaki değerlerini özgü olduğu topluma göre temellendirmesini yozlaşmış bir ahlakın ifadesi olarak değerlendirir. Ona göre ben olanın tutkuları eğer özgü bulunduğu toplum tarafından onaylanma çabasıyla belirlenirse o zaman içgüdülerin yanıtılması durumuyla karşı karşıya kalmış oluruz. Çünkü Nietzsche için yozlaşmış bir ahlakın göstergesi, kendi içgüdüsel değerlerin değersizleştirilip yerine toplumun yararının konulmasıdır(Nietzsche, 2014: 94).

Nietzsche’ye göre toplumun yararı üzerinden oluşturulan bir ahlaki değer, belli tekrarlar sayesinde uyum haline geçer ve bu uyum kendisini “olması gereken ahlaki değer” olarak kabul ettirir. Ancak bu şekilde kendisine yer bulan bir ahlak anlayışı, ahlakın kökeniyle ilgili bir bulanıklaştırmaya sebep olması dolayısıyla Nietzsche’ye göre ahlaki olan değer kökenin bireyin kendi yarattığı değer yerine toplumun değerinin-kurumun yararı-esas alınması, ahlakın kökeninin manipüle edilmesine sebep olur(Nietzsche, 2015: 93).

Nietzsche’ye göre toplumun değerleri, birey için ilk başta her ne kadar yabancı da olsa bireyin yararı sayesinde sağlamış olduğu faydalarla alışkanlık haline gelerek uyum sağlamasına sebep olmuştur. Bu, bireyin toplumsallık uğruna kendi içgüdülerinde vazgeçip yerine toplumsal içgüdüleri esas alan bir ahlak duygusu dönüşümünün başarıya ulaşmasını sağlamıştır(Nietzsche, 2015: 93-94).

Nietzsche açısından bireyin toplumsallıkla geçirmiş olduğu bu değişimin ortaya çıkardığı en temel sorun, güç istenciyle ilgilidir. Ona göre dış koşullar, iç koşullar üzerinde etki yaratmış ve bunun sonucunda bireyin dürtüleri askıya alınarak içgüdülerin yok edilmesi sebebiyle bireyin güç istenci kontrol altına alınmıştır(Nietzsche, 2015: 94-95).

SONUÇ

Sonuç olarak Darwin, bireyi çeşitli içgüdülere sahip olan bir varlık olarak ele almaktadır. Bu varlık ona göre hayatta kalmak için dış koşullara uyum sağlama adına doğal olarak toplumsallaşma yoluyla bazı içgüdülerini bir tarafa bırakmak zorunda kalır. Bireyin bir toplumsallaşma çabası içerisine girmesiyle bir dayanışma ortamı doğmuştur ve ahlakında temelleri atılmıştır. Böylece Darwin bireyin ahlaki temellerini toplumsallaşma dolayısıyla kendisi gibi diğer insanların ölçüt alınmasıyla oluşmasını doğal bir sürecin parçası olarak kabul ettiğini görüyoruz. Ancak Nietzsche için ahlak söz konusu olduğunda, toplumsal kökleri sorunun başlangıcını oluşturur. Ona göre toplumsallık içerisinde yapılan her şeyde o yapının faydası esas alınır. Bu da ortaya çıkacak olan her türlü ahlaki durumun, bireyin saf kendiliği üzerinden ele

alınmasından ziyade bulunduğu topluma göre yapılandırılan bir şey olarak ahlakın kökeninin manipüle edilmiş bir halinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Böylece doğal bir sürecin parçası olarak ortaya çıkan ahlakın, toplumsallaşma ile olan ilişkisi dolayımı sırasında toplumsallaşmanın ahlakın kökeninde bir sapma yaşattığının sonucuna ulaşmaktayız.

KAYNAKÇA

- Darwin, C. (2008) *İnsanın Türeyişi*, Sevim Belli(çev.), Onur Yayınevi, Ankara.
- Darwin, C. (2009) *Türlerin Kökeni*, Sevim Belli(çev.), Onur Yayınevi, Ankara.
- Nietzsche, F. (2015) *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*, Ahmet İnam(çev.), Say Yayınevi, İstanbul.
- Nietzsche, F. (2016) *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, Elif Yıldırım(çev.), Oda Yayınevi, İstanbul.
- Nietzsche, F. (2014) *Putların Alacakaranlığı*, İsmet Zeki Eyuboğlu(çev.), Say Yayınevi, İstanbul.
- Nietzsche, F. (2005) *Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Yararsızlığı Üzerine*, Nejat Bozkurt(çev.), Say Yayınevi, İstanbul.
- Kropotkin, P. (2001) *Evrimin Bir Faktörü Karşılıklı Yardımlaşma*, Işık Ergüden ve Deniz Güneri(çev.), Kaos Yayınevi, İstanbul.
- Zelyüt, S. (2010) *Dört Adalı*, Doğu Batı Yayınevi, Ankara.
- Pinker, S. "Evrin ve Etik", Begüm Kovulmaz(çev.), *Cogito Dergisi, Darwin Devrimi: Evrim*, Sayı: 60-61, Güz-Kış 2009, 299-308.
- George, W. (1986) *Darwin*, Müfide Pekin(çev.), Afa Yayınevi, İstanbul.